

JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU ODMOWY WYSTAWIENIA RECEPTY NA ANTYKONCEPCJĘ?

JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU ODMOWY WYKONANIA ABORCJI?

JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU ODMOWY WYSTAWIENIA RECEPTY NA ANTYKONCEPCJĘ?

Prawo polskie przewiduje zasadę swobodnego dostępu do antykoncepcji (*Ustawa o planowaniu rodziny*). Część środków jest dostępna wyłącznie na receptę, zatem pacjentki są zależne od lekarzy. Czasem odmawiają oni wystawienia recepty. Szczególną sytuacją jest odmowa wystawienia recepty na antykoncepcję doraźną, awaryjną, tak zwana pigułkę „po”, kiedy najbardziej liczy się czas a pacjentki trafiają często niekoniernie do lekarzy, których znają i do których stale chodzą. Taka sytuacja sprzyja nadużyciom.

Co w takiej sytuacji można zrobić? Zależy to od powodu odmowy.

Opisane sytuacje są wyłącznie schematyczne, w oparciu o najczęściej zgłaszane do Federacji na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny problemy. Indywidualne sytuacje mogą się różnić od opisanych. Na każdym etapie możliwa jest konsultacja prawna z Federacją. Aktualny rozkład dyżurów prawnych znajduje się na stronie internetowej. Pytania można kierować również pod adres prawniczka@federa.org.pl. Federacja zapewni wsparcie prawne zarówno na poziomie wczesnej interwencji, jak i ewentualnego postępowania przed odpowiednimi instytucjami.

Wybrane ważne mechanizmy prawne:

- Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentystry – konsylium lekarskie lub konsultacja (art. 37), klauzula sumienia (art. 39), obowiązek prowadzenia dokumentacji (art. 41),
- Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta – prawo do złożenia sprzeciwu (rozdział 8), prawo do dokumentacji (rozdział 7), prawo do świadczeń (rozdział 2).

NA CO POWOŁUJE SIĘ LEKARZ?

na względy medyczne	na tzw. klauzulę sumienia	nie podaje powodu
<p>Lekarz może uznać, że zażywanie przez pacjentkę środków hormonalnych jest niewskazane w związku z jej stanem zdrowia – w oparciu o wyniki badań czy inne przesłanki. W takiej sytuacji jednak musi to być <u>poparte określonymi argumentami o charakterze medycznym</u> u tej konkretnej pacjentki, a nie ogólnym przekonaniem o szkodliwości środków hormonalnych.</p> <p>Lekarz przed przepisaniem środków antykoncepcyjnych może zlecić badania kontrolne (np. krwi). Nie zawsze jest to uzasadnione w konkretnym przypadku, w sytuacji zaś konieczności zażycia antykoncepcji doraźnej, może być powodowane faktyczną niechęcią wypisania recepty ze względu na okoliczności, które nie mają charakteru medycznego. Samego zlecenia badań nie należy jednak traktować co do zasady jako odmowy. Naruszeniem jest wyłącznie <u>nieuzasadnione zlecenie badań</u>. W takiej sytuacji należy postępować tak samo, jak w przypadku nieuzasadnionego zdaniem pacjentki stwierdzenia przeciwwskazań medycznych.</p>	<p>Wystawienie recepty na środki antykoncepcyjne <u>nie jest</u> co do zasady świadczeniem, którego lekarz może odmówić na podstawie klauzuli sumienia, choć w praktyce takie sytuacje mają miejsce bardzo często. Powołanie się na klauzulę sumienia może być wyrażone wprost (poprzez odwołanie się lekarza do SUMIENIA) lub nie wprost, na przykład poprzez określenie „ja nie wypisuję takich rzeczy” itp.</p> <p>UWAGA: aby wymagać od lekarza odnotowania odmowy na tej podstawie w dokumentacji i <u>wskazania innego lekarza</u>, trzeba mieć pewność, że stosuje on klauzulę sumienia uregulowaną w art. 39 <i>Ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry</i>, zatem kiedy wyraźnie mówi o tym, że wypisanie recepty stoi w sprzeczności z jego sumieniem.</p>	<p>Jest to sytuacja, w której lekarz stwierdza przysłowiowe „nie, bo nie”, nie podając żadnego z powyższych powodów. Często zdarza się, że jest tu ukryta niechęć do środków antykoncepcyjnych co do zasady i sytuacja podobna do powołania się na klauzulę sumienia, ale bez powołania się na nią wprost. Lekarz nie ma prawa po prostu odmówić wystawienia recepty, jeśli nie wskaże względów o charakterze medycznym lub związanych ze swoim sumieniem (patrz wyżej).</p> <p>Należy tę sytuację traktować jako niedopuszczalną.</p>

CO NALEŻY ZROBIĆ NIEZWŁOCZNIE?

<p>Pacjentka powinna złożyć wniosek o natychmiastowe wydanie orzeczenia na temat stanu jej zdrowia, który zdaniem lekarza sprawia, że nie może stosować antykoncepcji i powoduje odmowę wystawienia recepty – orzeczenie ma być wydane <u>na piśmie</u>.</p> <p>Wniosek może być złożony ustnie – w formie prośby do lekarza.</p> <p>Jeśli lekarz odmówi sporządzenia takiego orzeczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - należy bezzwłocznie poinformować jego przełożonego oraz złożyć <u>na piśmie</u> wniosek o wydanie takiego orzeczenia i uzyskać potwierdzenie otrzymania wniosku - wniosek należy zaadresować na nazwisko lekarza oraz przekazać go również do wiadomości przełożonemu lekarzowi. - należy również <u>poinformować Biuro Rzecznika Praw Pacjenta</u> o tym, że lekarz nie odnotował w dokumentacji medycznej okoliczności medycznych, które jego zdaniem uniemożliwiają pacjentce korzystanie ze środków antykoncepcyjnych. Rzecznik może wszcząć procedurę interwencyjną o uzupełnienie dokumentacji medycznej. <p>Pacjentka może również wnioskować o konsultację z innym lekarzem specjalistą lub zwołanie konsylium lekarskiego, które rozstrzygnie o faktycznych przeciwwskazaniach medycznych.</p>	<p>Pacjentka powinna złożyć wniosek o odnotowanie odmowy oraz jej powodu (czyli właśnie klauzuli sumienia) w dokumentacji medycznej.</p> <p>Wniosek może być złożony ustnie – w formie prośby do lekarza.</p> <p>Pacjentka ma prawo żądać od lekarza lub jego przełożonego wskazania innego lekarza, który może wypisać receptę.</p> <p>UWAGA: Co do zasady lekarz nie może z powodów sumienia odmówić wystawienia recepty na środki antykoncepcyjne. Jeśli jednak powołuje się na klauzulę sumienia, a pacjentka chce uzyskać taką receptę należy postępować tak, <u>aby lekarz wypełnił swoje obowiązki wynikające z przepisu o klauzuli sumienia</u>, czyli wskazał innego lekarza.</p> <p>Nadal jednak ważne jest dążenie do tego, by lekarz poniósł konsekwencje <u>nadużycia klauzuli sumienia</u> nawet w sytuacji, gdy pacjentka otrzyma receptę u innego lekarza.</p>	<p>Pacjentka powinna:</p> <ul style="list-style-type: none"> - żądać od lekarza odmowy na piśmie, - złożyć skargę do przełożonego lekarza bądź osoby kierującej daną placówką i prosić o natychmiastową interwencję, - poinformować Biuro Rzecznika Praw Pacjenta o nadużyciu i prosić o interwencję w związku z odmową wykonania świadczenia.
---	---	---

DALSZE ŚRODKI PRAWNE

<p>W przypadku wydania orzeczenia (przez lekarza lub konsylium) – sprzeciw do Rzecznika Praw Pacjenta.</p> <p>UWAGA: prawo do sprzeciwu to środek szczególny. Można go złożyć wtedy, jeśli pacjentka nie zgadza się z treścią orzeczenia, ale tylko w sytuacji, gdy ta treść powoduje, że nie zostaje jej udzielone świadczenie zdrowotne (tu: opinia o stanie zdrowia sprawia, że lekarz odmawia wypisania recepty na antykoncepcję).</p> <p>W przypadku braku wydania orzeczenia – wniosek do Rzecznika Praw Pacjenta o wszczęcie postępowania wyjaśniającego w związku z domniemanym naruszeniem praw pacjenta – prawa do dokumentacji medycznej, prawa do informacji oraz prawa do świadczeń zdrowotnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wniosek do Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej w związku z niewłaściwym wykonywaniem zawodu poprzez nadużycie klauzuli sumienia, który może skutkować postępowaniem przed sądem lekarskim, - skarga do Rzecznika Praw Pacjenta – wniosek o postępowanie wyjaśniające w związku z naruszeniem prawa do świadczeń zdrowotnych pacjentki. 	<ul style="list-style-type: none"> - wniosek do Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej w związku z niewłaściwym wykonywaniem zawodu poprzez nieuprawnioną odmowę wykonania świadczenia zdrowotnego, który może skutkować postępowaniem przed sądem lekarskim, - skarga do Rzecznika Praw Pacjenta – wniosek o postępowanie wyjaśniające w związku z naruszeniem prawa do świadczeń zdrowotnych pacjentki.
<p>► w dalszej perspektywie istnieje możliwość wszczęcia postępowania cywilnego przeciwko lekarzowi, łącznie z możliwością roszczeń finansowych tytułem odszkodowania i/lub zadośćuczynienia za wyrządzone szkody</p>		

JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU ODMOWY WYKONANIA ABORCJI?

Aborcja to **świadczenie gwarantowane** finansowane ze środków publicznych i kontraktowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia. W załączniku do rozporządzenia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego, w wykazie scharakteryzowanym procedurami medycznymi, procedura **rozszerzenia kanału szyjki macicy i wyłyżeczkowania jamy macicy w celu zakończenia ciąży** znajduje się pod numerem 69.01.

Ta procedura medyczna może być wykonana wyłącznie w szpitalu.

Zdarza się, że lekarze z różnych powodów odmawiają wykonania procedury już w szpitalu albo na wcześniejszych etapach uniemożliwiają kobiecie podjęcie decyzji o zakończeniu ciąży, do czego ma prawo w trzech opisanych *Ustawą o planowaniu rodziny* przypadkach.

Przypominamy, że nawet w sytuacji wystąpienia przesłanek dopuszczalności aborcji, kobieta ma prawo zdecydować o kontynuacji ciąży.

Ta instrukcja jest dla kobiet, które zdecydowały o tym, że chcą przerwać ciążę.

Na każdym etapie możliwa jest konsultacja prawna z Federacją. Aktualny rozkład dyżurów prawnych znajduje się na stronie internetowej. Pytania można kierować również pod adres prawniczka@federa.org.pl. Federacja zapewnia wsparcie prawne zarówno na poziomie wczesnej interwencji, jak i ewentualnego postępowania przed odpowiednimi instytucjami.

Wybrane ważne mechanizmy prawne:

- Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentystry – konsylium lekarskie lub konsultacja (art. 37), klauzula sumienia (art. 39), obowiązek prowadzenia dokumentacji (art. 41),
- Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta – prawo do złożenia sprzeciwu (rozdział 8), prawo do dokumentacji (rozdział 7),
- Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz rozporządzenie ws. świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego,
- Ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży – przesłanki dopuszczalności (art. 4a).

PRZESŁANKA 1: Ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej

Najczęściej pacjentka wie o tym zagrożeniu poprzez: doświadczenie poprzedniej ciąży, specyfikę swojego stanu zdrowia, informację ustną od lekarza

KROK 1: KONIECZNOŚĆ POSIADANIA ORZECZENIA LEKARSKIEGO O WYSTĘPOWANIU ZAGROŻENIA

- czy lekarz wystawił orzeczenie (lub odnotował to w dokumentacji medycznej) o tym, czy ciąża stanowi zagrożenie dla życia/zdrowia?

UWAGA: jeśli pacjentka choruje przewlekle i leczy się u specjalisty, to ten specjalista (a nie ginekolog) powinien wydać takie orzeczenie

TAK		NIE
Jaka jest treść tego orzeczenia?		Należy niezwłocznie wystąpić do lekarza z wnioskiem o wydanie takiego orzeczenia i postępować dalej tak, jak w przypadku posiadania orzeczenia. Jeśli lekarz swoją opinię na ten temat wyraża ustnie – należy <u>wezwać go do zamieszczenia</u> odpowiedniej informacji w dokumentacji medycznej. Jeśli lekarz tego nie zrobi – należy zgłosić się do Rzecznika Praw Pacjenta powołując się na prawo do dokumentacji medycznej z wnioskiem o interwencję i wezwanie lekarza do uzupełnienia dokumentacji. W razie trudności z uzyskaniem orzeczenia od lekarza, można udać się do innego specjalisty z tej dziedziny. Po uzyskaniu pisemnego orzeczenia należy postępować jak w pierwszej kolumnie.
Stwierdzono, że ciąża stanowi zagrożenie	Stwierdzono, że ciąża nie stanowi zagrożenia	
Na podstawie takiego orzeczenia pacjentka ma prawo do świadczenia w postaci przerwania ciąży – należy udać się do szpitala z oddziałem ginekologiczno-położniczym. ▶ warto udać się od razu do ordynatora oddziału w celu ustalenia wszystkich kwestii związanych z przeprowadzeniem zabiegu, w tym daty oraz zespołu, który go przeprowadzi	Jeśli pacjentka nie zgadza się z treścią orzeczenia, może: - złożyć wniosek o konsultację z innym lekarzem bądź o zorganizowanie konsylium lekarskiego (jeśli stwierdzone zostaje zagrożenie – postępowanie jak w pierwszej kolumnie, jeśli nie – patrz dalej), - wnieść <u>SPRZECIW</u> do Rzecznika Praw Pacjenta, który powoła Komisję Lekarską (sprzeciw można złożyć również bez powoływania konsylium).	

PRZESŁANKA 2: Płód obciążony jest ciężkim upośledzeniem lub chorobą

Najczęściej wynika to z dokładnej diagnostyki przeprowadzonej w czasie ciąży, czasem związanej także z doświadczeniem poprzedniej ciąży

KROK 1: KONIECZNOŚĆ POSIADANIA ORZECZENIA LEKARSKIEGO O WYSTĘPOWANIU UPOŚLEDZENIA LUB CHOROBY PŁODU

WAŻNE: Z punktu widzenia ochrony przed nadużyciami warto, aby w orzeczeniu było wprost stwierdzone, że upośledzenie jest ciężkie i nieodwracalne lub choroba nieuleczalna i zagrażająca życiu (są to sformułowania ustawowe określające przesłanki dopuszczalności aborcji)

- czy kobieta posiada odpowiednie orzeczenie na piśmie?

TAK	NIE
Na podstawie takiego orzeczenia pacjentka ma prawo do świadczenia w postaci przerwania ciąży – należy udać się do szpitala z oddziałem ginekologiczno-położniczym. ▶ warto udać się od razu do ordynatora oddziału w celu ustalenia wszystkich kwestii związanych z przeprowadzeniem zabiegu, w tym daty oraz zespołu, który go przeprowadzi	Należy niezwłocznie wystąpić do lekarza z wnioskiem o wydanie takiego orzeczenia i postępować dalej tak, jak w przypadku posiadania orzeczenia. Jeśli lekarz swoją opinię na ten temat wyraża ustnie – należy <u>wezwać go do zamieszczenia</u> odpowiedniej informacji w dokumentacji medycznej. Jeśli lekarz tego nie zrobi – należy zgłosić się do Rzecznika Praw Pacjenta powołując się na prawo do dokumentacji medycznej z wnioskiem o interwencję i wezwanie lekarza do uzupełnienia dokumentacji. W razie trudności z uzyskaniem orzeczenia od lekarza, można udać się do innego specjalisty z tej dziedziny. Po uzyskaniu pisemnego orzeczenia należy postępować jak w pierwszej kolumnie.

PPRZESŁANKA 3: Ciąża jest wynikiem czynu zabronionego

KROK 1: KONIECZNOŚĆ POSIADANIA ZAŚWIADCZENIA OD PROKURATORA

KROK 2 (dla wszystkich trzech przesłanek)

WYEGZEKWOWANIE PRZEPROWADZENIA ZABIEGU W SZPITALU

SYTUACJA ODMOWY WYKONANIA ZABIEGU

WAŻNE: zawsze, bez względu na okoliczności odmowy i podawane powody, warto odmowę wykonania zabiegu uzyskać na piśmie, to pomoże w dalszych krokach prawnych

- na jakie względy powołuje/powołują się lekarz/lekarze?

Kwestionuje treść orzeczenia/zaświadczenia	Kwestionuje treść orzeczenia/zaświadczenia	Stwierdza przeciwwskazania medyczne	Kwestionuje treść orzeczenia/zaświadczenia
Lekarz nie ma prawa kwestionować orzeczenia innego lekarza, który stwierdził zagrożenie dla zdrowia/życia kobiety lub wadę płodu ani zaświadczenia prokuratora. ▶ Należy niezwłocznie powiadomić Rzecznika Praw Pacjenta o nadużyciu i odmowie wykonania zabiegu oraz prosić o interwencję ▶ Można powiadomić odpowiedniego Wojewódzkiego Konsultanta w dziedzinie ginekologii i położnictwa i/lub Konsultanta krajowego z prośbą o interwencję	Klauzula sumienia nie może być stosowana przez całą placówkę. Obowiązuje ją kontrakt z NFZ oraz Ustawa o świadczeniach gwarantowanych i rozporządzenia do niej. ▶ Należy niezwłocznie powiadomić Rzecznika Praw Pacjenta o nadużyciu i odmowie wykonania zabiegu oraz prosić o interwencję ▶ Można powiadomić odpowiedniego Wojewódzkiego Konsultanta w dziedzinie ginekologii i położnictwa i/lub Konsultanta krajowego z prośbą o interwencję UWAGA: W sytuacji, gdy pacjentka nie udała się do ordynatora, ale do innego lekarza na oddziale i to ten lekarz powołuje się na klauzulę sumienia, należy uzyskać odmowę na piśmie oraz udać się do ordynatora w celu wyznaczenia innego lekarza. W sytuacji odmowy postępować jak powyżej.	W takiej sytuacji lekarz musi wystawić na piśmie orzeczenie o takich przeciwwskazaniach. ▶ Pacjentka może złożyć sprzeciw od takiego orzeczenia do Rzecznika Praw Pacjenta, jeśli podejrzewa, że nie jest ono zgodne z prawdą. Rzecznik powoła Komisję Lekarską.	Lekarz może odmówić wykonania zabiegu wyłącznie z powodów medycznych, własnego sumienia (tylko indywidualnie, nie w całej placówce) lub upływu terminu (patrz niżej). ▶ Należy niezwłocznie powiadomić Rzecznika Praw Pacjenta o nadużyciu i odmowie wykonania zabiegu oraz prosić o interwencję ▶ Można powiadomić odpowiedniego Wojewódzkiego Konsultanta w dziedzinie ginekologii i położnictwa i/lub Konsultanta Krajowego z prośbą o interwencję

UWAGA: możliwość przerwania ciąży jest w dwóch przypadkach ograniczona terminem/czasem:

1. Lekarze mogą odmówić wykonania zabiegu z przesłanki czynu zabronionego, jeśli wiek ciąży przekroczył 12 tygodni
2. Lekarze mogą odmówić wykonania zabiegu z przesłanki związanej z uszkodzeniem lub chorobą płodu, jeśli płód osiągnął zdolność do samodzielnego życia.
Termin ten nie jest wprost wskazany – należy uzyskać orzeczenie od lekarza o osiągnięciu tej zdolności.

WAŻNE: w obu tych przypadkach, gdy pacjentka próbuje wyegzekwować świadczenie w momencie zbliżania się pływu terminu, lekarze mogą na tej podstawie ograniczać dostęp do zabiegu bądź przedłużać procedury. Należy niezwłocznie skontaktować się z Rzecznikiem Praw Pacjenta, aby objął nadzorem tę sytuację oraz z Federacją w celu uzyskania pomocy prawnej w egzekwowaniu świadczenia.

WAŻNE: W sytuacji każdego naruszenia prawa do dostępu do legalnej aborcji, na dalszym etapie możliwe jest wszczęcie przeciwko lekarzowi postępowania z zakresu odpowiedzialności zawodowej, karnej oraz cywilnej (w tym roszczenia o odszkodowanie i/lub zadośćuczynienie finansowe).